

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕАЛІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Показано, що електронна демократія стала можливою завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій з метою посилення демократичних інститутів, участі громадян у політичній діяльності. Визначаються перспективи розвитку електронної демократії в Україні.

Ключові слова: Інтернет, електронна демократія, мобільна демократія, громадянське суспільство.

Abstract

It is shown that e-democracy is made possible through the use of ICT to enhance democratic institutions, citizen participation in political activities. The prospects of e-democracy in Ukraine.

Keywords: Internet, e-democracy, mobile democracy, civil society.

Теоретичні основи концепції е-демократії ведуть свій початок з США та Великої Британії. Саме там вперше було введено до наукового обігу термін «електронна демократія» (edemocracy). Якщо звернути увагу на дослідження таких учених як Масуда Й., Хаген М., Кліфт С., Лондон С., то всі вони сходяться на тому, що в основі концепції, перш за все, лежить можливість громадян відкрито виявляти свою політичну активність за допомогою комп'ютерних комунікацій. Е-демократія передбачає застосування новітніх інструментів обміну інформацією, засобів зв'язку держави і громадян.

Як зазначають Дрожжинов В. і Штрик А., [1] е-демократія – використання ІКТ та інформаційної інфраструктури для розвитку й посилення демократичних інститутів і розширення участі громадян у суспільній і політичній діяльності. При цьому вони розрізняють е-демократію у вузькому й у широкому розумінні. У вузькому розумінні е-демократія полягає у використанні електронної підтримки для забезпечення відповідних конституційних прав, що вимагають тих чи інших формальних рішень. У широкому розумінні поняття е-демократія означає систематизацію думок і залучення громадян і організацій у політичні рішення й процеси.

Аналізуючи підходи американських і німецьких вчених до розкриття змісту е-демократії, Мазурок Ю. О. прийшла до висновків, що «в зарубіжній політичній думці до концепцій електронної демократії відносять теледемократію, кібердемократію та електронну демократизацію, які різняться між собою за реалізацією прямої чи представницької форми демократичного правління і за рівнем активності громадян у державному управлінні; спільним у концепціях електронної демократії є переконаність у тому, що властивості нових засобів комунікації такі як інтерактивність, швидкість передачі інформації, утворення мережеспільнот – можуть позитивно впливати на розвиток та функціонування демократичної політичної системи, за умови коректного їх застосування» [2].

Вітчизняний політолог Дубас О. П. звернув свою увагу на досягнення та проблеми електронної демократії в Україні. Зокрема, він зауважує, що сьогодні елементи е-демократії використовуються здебільшого для рекламування політиків чи політичних інститутів [3].

Щодо тлумачення та застосування терміну «е-демократія», в наукових колах немає однозначного поняття, яке б у повній мірі відображало використання комп'ютера у роботі політичної системи. Цікавим є підхід дослідників Міносян А., Чорної Н., Коршунової І., які пропонують терміни «цифрова демократія», «кібердемократія», «віртуальна демократія» або «демократія століття інформаційних технологій». Але, в той же час, автори не заперечують вживання загальноприйнятого терміну «електронна демократія» [4]. Російський дослідник Вершинін М. стверджує, що «е-демократія – це будь-яка демократична політична система, в якій комп'ютери і комп'ютерні мережі використовуються для виконання найважливіших функцій демократичного процесу, таких як поширення інформації та комунікація, об'єднання інтересів громадян і прийняття рішень (шляхом обговорень і голосування)» [5]. Електронна демократія є однією з базових основ інформаційного

суспільства. Такі її властивості як інтерактивність, швидкість передачі інформації, утворення мережеских спільнот – можуть позитивно позначитися на розвитку та функціонуванні демократичної політичної системи.

Можна виділити декілька передумов впровадження е-демократії. По-перше, не відповідність якості управління вимогам часу, до того ж по всій вертикалі. З огляду на це, саме для підвищення якості управління необхідно переходити на нові способи прийняття рішень. По-друге, підвищення рівня політичної участі. У більшості демократичних країн розвиток демократії та її основних інститутів спирається не тільки на владу, але й на громадянське суспільство. Саме для підвищення активності громадян в суспільно-політичному житті країни необхідно впроваджувати нові механізми вироблення політики. По-третє, висунення пропозицій з боку громадян щодо реальних дій на рівні району, міста, області, оскільки, слід мати на увазі, що е-демократія не обмежується лише голосуванням за допомогою Інтернету. Це спосіб прийняття суспільнозначущих рішень за участі тих людей, кого вони стосуються.

Німецький дослідник Мартін Хаген пропонує типологізувати концепції електронної демократії на основі:

- видів ІКТ, які використовуються в політичному процесі;
- форми демократії, яка функціонує у політичній системі;
- рівня політичної участі громадян;
- політичного порядку денного.

З огляду на це, е-демократія знаходить вияв у таких формах: організація голосування через світову мережу, надання громадянам можливості обговорення рішень органів влади на форумах, у чатах, блогах, «демократія з відкритим кодом», «електронний уряд», «напівпряма електронна демократія» тощо. «Демократія з відкритим кодом» (open source democracy) дозволяє зареєстрованому на відповідному сайті користувачу вносити зміни до закону. Ця форма передбачає спільну законотворчість парламенту і громадян.

Зміст концепції «електронного уряду» (egovernment) полягає в тому, що всі урядові установи в обов'язковому порядку відображають процес своєї діяльності в онлайн-режимі. Оприлюднюються урядові звіти, а також створюються публічний портал, звідки громадянин може отримати всю інформацію про діяльність його уряду, а також обговорити всі нагальні проблеми на форумі. «Напівпряма електронна демократія» (semi-direct e-democracy) передбачає попереднє обговорення законопроектів в мережі Інтернет до їх ратифікації (або подання у парламент). Організація е-консультацій через дискусійні форуми проводяться з метою збору даних про те, чи підтримує населення позицію влади. Остання визначає питання для консультацій, формулює запитання та керує процесом, а громадян запрошують висловити свою точку зору із запропонованих питань.

Політичне лобювання стало сьогодні важливою складовою суспільних процесів [6; 7]. Однією формою е-демократії, яка активно використовується в США, став такий її різновид, як комп'ютерне лобювання. Комп'ютерне лобювання – це використання комп'ютерних мереж як інформаційний ресурс для лобювання; прямий інформаційний тиск через комп'ютерні мережі; використання комп'ютерних мереж для приватного спілкування з особами державної влади або органів місцевого самоуправління. Взаємодія органів влади з населенням за допомогою ІКТ реалізується через:

- розміщення інформації про діяльність органів влади, політичних інститутів, політичних лідерів у мережі Інтернет, що сприяє підтримці іміджу політичних акторів, а громадяни, у свою чергу, стають більш інформованими у конкретних питаннях;
- інформування населення про кандидатів на виборні посади;
- проведення електронного голосування, електронних виборів, що робить їх швидшими, дешевшими;
- пропагування електронної участі, тобто надання можливості громадянам безпосередньо впливати на прийняття рішень державної ваги, вносити пропозиції і корективи в проекти нормативно-правових актів.

З огляду на це, основними особливостями е-демократії є: публічність (звернення до органів влади та доступність результатів на запити широкому загалу); колективність (кожен може торкнутися будь-якого питання, висунувши його на розсуд громадськості, і формувати будь-які звернення в рамках цього питання); оцінка якості роботи органів влади населенням (результати на звернення автоматично доводяться до відома і громадяни можуть публічно їх оцінити). Такий зворотний зв'язок

дозволяє отримати інформацію про те, наскільки населення задоволене результатом розгляду звернення).

Слід виділити такі стадії розвитку інформаційно-комунікаційної взаємодії органів влади з населенням:

- 1) початковий прояв, що передбачає постійне перебування органів влади в он-лайн режимі;
- 2) розширена присутність – кількість сайтів органів влади постійно збільшується;
- 3) інтерактивна взаємодія, що забезпечує користувачам доступ до різного плану офіційних документів, дозволяє направляти звернення через електронну пошту;
- 4) проведення транзакцій, що надає можливість користувачам реально взаємодіяти з органами влади в он-лайн режимі.

Висновки

Таким чином, е-демократія сприяє підвищенню прозорості діяльності органів влади завдяки використанню сучасних технологій наданні громадянам доступу до інформації. Вона є інструментом підтримки політичної діяльності та забезпечення більшої прозорості та відповідальності політиків перед електоратом, своєрідною «школою» демократії і сприяє формуванню у громадян таких навичок як компетентність і відповідальність, необхідних для забезпечення життєдіяльності демократії.

Е-демократія надає додаткові можливості для побудови та підтримки соціальної солідарності в суспільстві шляхом розвитку соціальних зв'язків. Не викликає сумнівів, що активне впровадження механізмів електронної демократії як засобів впливу на управління та керівництво державою позитивно позначається на політичній участі населення, тому що використання новітніх технологій громадянами не тільки в особистих цілях, але і в якості суспільно-політичної участі на всіх рівнях публічного управління формує новий рівень активності громадян. Залучення більшої кількості людей до політичного процесу забезпечує реалізацію їхніх інтересів, сприяє відкритості політичної влади, допомагає спілкуванню громадян з владою. Однак, поряд з тим, не слід ідеалізувати е-демократію і засоби, якими вона оперує, адже це не панацея від кризи політичної системи, не шлях розв'язання проблем, а лише допоміжний засіб, доповнення до традиційних методів вироблення політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дрожжинов В. И. Электронная демократия и поддерживающие ее технологии [Текст] / В. И. Дрожжинов, А. А. Штрик // Технологии информационного общества – Интернет и современное общество: труды VI Всероссийской объединенной конференции. Санкт-Петербург, 3–6 ноября 2003 г. — СПб. : Изд-во филологического ф-та СПбГУ, 2003. — С. 101-110.
2. Мазурок Ю. О. Концепції електронної демократії в зарубіжній політичній думці [Текст] / Ю. О. Мазурок // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». — 2011. — № 1 (75). — С. 160–164.
3. Дубас О. П. Електронна демократія: сутність і перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / О. П. Дубас. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2011_1/43.pdf . — Назва з екрана.
4. Міносян А.С., Чорна Н.В., Коршунова І.П. Електронна демократія в сучасному світі: досягнення та проблеми [Електронний ресурс] / А. С. Міносян, Н. В. Чорна, І. П. Коршунова. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/gum/2011_2/Minosan.pdf. — Назва з екрана.
5. Вершинин М. С. Политическая коммуникация в информационном обществе: перспективные направления исследований [Электронный ресурс] / М. С. Вершинин. — Режим доступа: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/v/vershinin02.shtm. — Назва з екрана.
6. Корнієнко В. О. Лобіювання як процес і чинник політичної комунікації [Текст] / В. О. Корнієнко, С. П. Годний // Innovative solutions in modern science. — Dubai, 2016. — № 7(7). — С. 21-31.
7. Корнієнко В. О. Лобіювання як форма політичного діалогу в українському суспільстві [Текст] / В. О. Корнієнко, С. П. Годний // Innovative solutions in modern science. — Dubai, 2016. — № 5(5). — С. 39-46.

Шляхов Віталій Миколайович – студент групи ІІМ-13б, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kovka.katyusha@mail.ru

Корнієнко Валерій Олександрович – кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, академік Української Академії політичних наук.

Shlyakhov Vitaly Nikolaevich – student of ІІМ-13В, faculty of mechanical engineering and transport, Vinnytsia national technical University, Vinnytsia, e-mail: kovka.katyusha@mail.ru

Valerii Kornienko - Ph.D., Doctor of Political Sciences, professor, head of social and political sciences, academician of the Ukrainian Academy of Political Science. Supervisor: **Valery Kornienko** - Ph.D., Doctor of Political Sciences, professor, head of social and political sciences, academician of the Ukrainian Academy of Political Science, the city of Vinnitsa.